

**Дигиталните ресурси в подготовката на учители –
възможности и граници за приложение**

Сийка Чавдарова - Костова

**Digital resources in teacher training –
opportunities and limits for application**

Siyka Chavdarova - Kostova

Abstract:

In recent years, the amount of digital resources that can be used for learning purposes in the educational system - preschool, school and higher education, has increased tremendously. On the one hand, future teachers need to develop competences for searching, finding and using appropriate digital resources in their work with children and students. On the other hand, higher education should prepare teachers in this direction, but also provide models for integrating of digital resources in the teacher training process. This applies to all subjects in teacher training, not only for those directly oriented to the integration of ICT in education, which raises the serious question about the development of this type of digital competences of the university teachers themselves. The availability of such competences is a prerequisite for increasing the quality of pedagogical training in higher schools preparing teachers in the contemporary world.

Key words: digital resources, teacher training

For contacts: Siyka Chavdarova - Kostova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”,
S.ChavdarovaKostova@fp.uni-sofia.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Традиционно, темата за ресурсите в процеса на обучението е разглеждана в контекста на проблематиката за съдържанието на обучението, по-конкретно – изискванията за разработване на учебници, учебни помагала и пособия, в техните печатни формати.

В резултат от развитието на технологиите е факт увеличаващото се разнообразие от дигитални ресурси за целите на обучението – както електронни учебници и учебни помагала, така и неимоверно нарастване на количеството на дигитални ресурси в разнообразни формати, които могат да бъдат използвани в предучилищното, училищното и висшето образование.

За бъдещите учители е изключително важно да могат да прилагат развити в системата на висшето образование компетентности за **търсене, намиране, използване и създаване на подходящи дигитални ресурси** в работата си с децата и учениците. Това може да стане както в рамките на обучение в бакалавърска или магистърска степен, така и в курсове за професионална квалификация „учител“ след придобита образователно-квалификационна степен. Такъв тип подготовка е едно **истинско предизвикателство пред обучаващите бъдещи учители, защото те самите трябва да са много добре информирани за богатството от възможности за използване на дигитални ресурси.**

ИЗЛОЖЕНИЕ

Несъмнено, висшето образование трябва да подготви учителите как да използват и създават дигитални ресурси, както и да предостави модели за интегриране на дигитални ресурси в процеса на обучение на учителите. Това важи за всички учебни предмети в подготовката на учители, не само за такива, които са пряко ориентирани към интегрирането на ИКТ в образованието, което поставя сериозния въпрос за **развитието на този тип дигитални компетентности на самите университетски преподаватели**. Наличието на такива компетентности е **предпоставка за повишаване на качеството на педагогическата подготовка във висшите училища, подготвящи учители**, в съвременния свят.

Неслучайно, в последните изменения в Наредбата за придобиване на професионална квалификация „учител“ бяха определени две дисциплини в качеството им на избираеми от задължителния списък с избираеми: Разработване на уроци в електронна среда и Дигитална компетентност и дигитална креативност, чл.7, ал.(3). Освен това, в компетентностните профили към тази наредба има текстове, които изрично се отнасят до развитието на дигитални компетентности на учителите. Като пример могат да бъдат посочени текстове за квалификация „учител по...“: в рамките на компетентността Преподаване е отбелязана необходимостта от усвояване на знания от бъдещите учители за „възможностите за активизиране на самостоятелната и груповата работа на учениците чрез използване на информационните и комуникационните технологии и развитие на дигитални медийни компетентности“, както и формирането на „готовност за активизиране на самостоятелната работа на учениците чрез използване на информационни и комуникационни технологии и на базата на развити дигитални компетентности“ (Постановление №27...).

През последните години се наблюдава една интересна тенденция **по отношение на достъпа до електронни ресурси** на учителите от предучилищното и училищното образование, в т.ч. с цел обучение на учителите в системата на висшето образование. От една страна, **възможностите за такъв достъп се увеличиха изключително много**, което може да бъде оценено положително. От друга страна обаче, **не може да се каже категорично какви са критериите на избор на учителите на едни или други електронни ресурси, в каква степен всъщност те познават богатството от електронни ресурси, могат ли ефективно да ги интегрират в своята работа с учениците, доколко самите учители могат да създават електронни ресурси, подпомагащи процеса на учене (не само презентации)**.

Министерството на образованието и науката полага усилия да облекчи процеса на търсене и намиране на подходящи електронни ресурси за прилагането им в процеса на обучение. Чрез портала „Дигитална раница“ на учителите се осигурява достъп до „каталог на образователни ресурси със свободен достъп“, в който се предлагат „допълнителни образователни ресурси с отворен лиценз чрез обхождане на хранилищата, налични в него“. Дадени са инструкции как да се ползват „образователни ресурси с отворен достъп“ с „помощта на търсачките или чрез търсене и разглеждане на хранилищата“, като се посочват удобства на този процес, например: „Така ще може да спестите време, за да решите как най-удобно да използвате учебните материали със свободен достъп“. Представена е богатата

„колекция от открито лицензирани произведения“, сред които: Academiko, TED ED, Кан Академия, Буквар БГ, Учим онлайн и други (<https://edu.mon.bg/>). Оттук нататък е ангажимент на висшите училища, подготвящи учители, не само да разпространяват информация за това богатство от ресурси, но и да ги интегрират в учебното съдържание по различни учебни предмети в качеството на модели за използване в реална образователна среда. Това е едно сериозно предизвикателство пред подготовката на учителите, за което самите преподаватели в системата на висшето образование би трябвало да са добре подготвени.

Работата с дигитални ресурси днес се разглежда като една от основните „педагогически компетентности“ на учителите (Punie, ed., Redecker, 2017, с.19). Специално се отбелязва предизвикателството, пред които учители са поставени поради „богатството от дигитални (образователни) ресурси, които те могат да използват в преподаването“. От учителите се очаква те „ефективно да идентифицират ресурсите, които най-добре съответстват на техните учебни цели, групи учащи се и преподавателски стил, да структурират богатството от материали, да установят връзки и да видоизменят, добавят и развиват те самите дигитални ресурси, които да подкрепят преподаването им“. Това естествено предполага учителите да бъдат подготвени „как отговорно да използват и управляват дигитално съдържание“, като „трябва да уважават авторските права, когато използват, видоизменят и споделят ресурси, и да защитават чувствително съдържание и данни, такива като дигитални изпити или оценки на ученици“.

В рамките на тази компетентност има три основни под-компетентности:

- „Подбор на дигитални ресурси“ – тук се имат предвид „идентифицирането, оценяването и избора на дигитални ресурси за преподаването и ученето“.
- „Създаване и видоизменяне на дигитални ресурси“ – на базата на вече разработени ресурси, при които има разрешение за такъв тип допълнителна работа.
- „Управление, защита и споделяне на дигитални ресурси“ – свързани с „организиране на дигитално съдържание и правенето му достъпно за ученици, родители и други педагози“, като „ефективно се защитава чувствителното дигитално съдържание“ и се проявява „уважение и коректно прилагане на правилата за поверителност и авторските права“.

И при трите под-компетентности се изисква „отчитане на специфичната учебна цел, контекст, педагогически подход и учебна група“ (пак там, с.20).

По-подробното им описание представя различни нива на владееене на тези компетентности: А1 – „новодошъл“, А2 – „изследовател“, В1 – „интегратор“, В2 – „експерт“, С1 – „лидер“ и С2 – „първи“. Те могат да служат като критерии за самооценка както на вече практикуващи учители, така и на подготвящи се за учители (пак там, с.43-49). Преподавателите, които работят с втората група биха могли да ги използват като **критерии за диагностика на степента на развитост на тези компетентности** и да адаптират своята работа, в т.ч. при използване на дигитални ресурси в процеса на подготовката на учители, съобразно получените резултати.

Детайлното описание на посочените под-компетентности дава възможност да бъдат открити както **възможности (които вече бяха отбелязани по-напред**

в текста), така и ограничения при тяхното прилагане в образователна среда, които би трябвало да бъдат също обект на обучение на бъдещите учители. Особено важно е очертаването на границите при използването на готови дигитални ресурси в работата на учителите. В качеството на примери тук могат да бъдат посочени някои от тези граници:

- Под-компетентност „Подбор на дигитални ресурси“: „Критично да се оценяват достоверността и надеждността на използваните дигитални източници и ресурси.“; „Да се вземат предвид възможните ограничения за употреба или повторна употреба на дигитални ресурси (напр. авторски права, тип на файла, технически изисквания, правни разпоредби, достъпност).“ (пак там, с.44)
- Под-компетентност „Създаване и видоизменяне на дигитални ресурси“: „Да се видоизменят и редактират съществуващите дигитални ресурси, където това е позволено.“; „Да се комбинират и смесват съществуващи дигитални ресурси или части от тях, където това е позволено.“; „Да се разбират различните лицензи, приписвани на дигиталните ресурси и последиците при тяхното повторно използване.“ (пак там, с.46)
- Под-компетентност „Управление, защита и споделяне на дигитални ресурси“: „Да се спазват възможните ограничения на авторските права за използване, повторно използване и видоизменяне на дигитални ресурси.“; „Да се правят подходящи препратки към източници, когато се споделят или публикуват ресурси, обект на авторско право.“; „Да се предприемат мерки за защита на чувствителни данни и ресурси“ (пак там, с.48).

Посочените компетентности ясно очертават **граници пред използването на дигитални ресурси от страна на учителите, най-вече свързани с уважението към труда на създатели на дигитални ресурси през призмата на авторското право, както и съблюдаването на етични норми при използване на дигитални ресурси, съдържащи чувствителна информация, в т.ч. свързана с различни измерения на идентичността. Всъщност, ползването на дигитални ресурси поставя сериозни предизвикателства пред учителите в сравнение с ползването на традиционните ресурси в обучението като учебници и учебни помагала, които са минали през процедури за одобрение на национално ниво.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Посоченото дотук очертава някои основни въпроси по отношение на подготовката на учителите за работа с дигитални ресурси: развитие на умения за търсене и подбор на подходящи дигитални учебни ресурси в зависимост от спецификата на учебната дисциплина, поставените цели и задачи в урока, технологичното осигуряване в пространството, в което се осъществява обучението; развитие на умения за интегриране на съответните дигитални ресурси в хода на протичане на процеса на обучение; развитие на умения за използване на презентационна техника и др.

Особено важно е в подготовката на учители да бъдат използвани достъпни в онлайн пространството уроци в различни групи и класове от предучилищното и училищното образование, например десетките уроци на български език в You

Tube, тези, които са достъпни на сайта на БНТ (<http://bnt.bg/bg/a/s-bnt-na-uchilishte>), на Khan Academy и др. (<http://bg.khanacademy.org>) и др. Наблюдаването и коментирането на такива уроци в качеството им на дигитални ресурси, не само ще повиши интереса на студентите – бъдещи учители, но и ще ги обогати от гледна точка на възможности за прилагане в реална образователна среда на разнообразие от педагогически методи и ресурси.

*Статията е резултат от работа по проект на тема „Тенденции и перспективи пред развитието на висшето педагогическо образование“, финансиран със средства, отпуснати целево от държавния бюджет на СУ „Св. Климент Охридски“ за научни изследвания през 2023.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дигитална раница. МОН - <https://edu.mon.bg/>, 10.04.2023.
2. Постановление № 27 от 1 февруари 2021 г. за изменение и допълнение на Наредбата за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“, приета с Постановление № 289 на МС от 2016 г. (ДВ, бр. 89 от 2016 г.). Обн. ДВ, бр.10 от 5 февруари 2021 г. – <https://www.mon.bg/bg/100906>, 10.04.2023.
3. Punie, Y., editor(s), Redecker, C., European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu , EUR 28775 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73718-3 (print),978-92-79-73494-6 (pdf), doi:10.2760/178382 (print),10.2760/159770 (online), JRC107466. - <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC107466>, 10.04.2023.